

Stanowisko
150. sesji Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk

w sprawie reform dotyczących sfery nauki
oraz kształtowania kierunków polityki naukowej kraju

Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk uważa za konieczne sformułowanie głównych kierunków niezbędnych reform systemu nauki w Polsce. Wyrażamy przekonanie, że przyszłość nauki w naszym kraju zależy od szybkiego wdrożenia reform w poniższych obszarach:

1. Podstawowym problemem systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce jest jego chroniczne niedofinansowanie niezgodne z wytycznymi polityki naukowej państwa. Dramatyczne w skutkach niedofinansowanie powoduje relatywne, postępujące od wielu lat obniżanie wynagrodzeń pracowników naukowych, prowadzące do odpływu kadr naukowych i niedostatecznego naboru młodych pracowników. Proces „drenażu mózgów” z rynku polskiego nasila się z oczywistą szkodą dla rozwoju badań naukowych w naszym kraju. Z tych powodów bezwzględnie konieczne jest zwiększenie nakładów na naukę i jednocześnie usprawnienie systemu wydatkowania tych funduszy.
2. Konieczna jest reforma agencji finansujących projekty naukowe. Dotyczy to zarówno agencji o charakterze wdrożeniowym – Narodowego Centrum Badań i Rozwoju oraz Agencji Badań Medycznych, jak i Narodowego Centrum Nauki. Działalność Narodowego Centrum Nauki wpłynęła istotnie na wzrost jakości badań naukowych w Polsce. Niestety, obecny poziom finansowania tej agencji (a co za tym idzie wartość współczynnika sukcesu) spowodował, że oddziaływanie NCN na rozwój badań podstawowych uległo w ostatnich latach znaczącemu ograniczeniu. Konieczne jest zapewnienie stabilnego i rosnącego finansowania NCN. Badania finansowane przez NCBiR powinny dotyczyć innowacji o charakterze światowym i być realizowane przy ścisłej współpracy ośrodków naukowych i partnerów komercyjnych z uwzględnieniem możliwości finansowania fazy badań podstawowych oraz wizjonerskich prac badawczo-rozwojowych wysokiego ryzyka. Konieczne jest również zreformowanie Agencji Badań Medycznych finansującej badania kliniczne. Agencja wydatkuje poważne środki finansowe i jej zakres działalności powinien zostać poszerzony tak, aby badania przez nią finansowane prowadziły do rozwoju i wdrażania metod stosowanych w praktyce klinicznej. Należy ograniczyć finansowanie badań poprzez decyzje Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a środki na badania przeznaczać na granty przyznawane w drodze konkursów.
3. Należy przeprowadzić reformę systemu awansów naukowych zmierzającą do istotnego podwyższenia wymogów stawianych kandydatom na samodzielnych pracowników naukowych. W reformie tego systemu należy uwzględnić liczebność reprezentacji poszczególnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych w Radzie Doskonałości Naukowej skorelowaną z liczebnością samych dyscyplin. Należy także poddać analizie postulaty zgłaszane przez członków RDN.
4. Polska Akademia Nauk ma wolę przeprowadzenia reform strukturalnych i dokonania zmiany regulującej ją ustawy. PAN powinna zostać wyposażona w środki konieczne do aktywnego prowadzenia polityki restrukturyzacji instytutów naukowych PAN z uwzględnieniem strategicznej wagi kierunków prowadzonych

badani. Powinna także uzyskać zwiększone wsparcie finansowe wymagane dla rzetelnego podejmowania roli eksperckiej.

5. System oceny dyscyplin uprawianych w jednostkach naukowych wymaga reformy. Dotychczasowa ewaluacja i kategoryzacja została oparta w głównej mierze na systemie parametrycznym i jej wyniki nie w pełni odzwierciedlają rzeczywisty potencjał naukowy poszczególnych jednostek. Zastosowany system parametrycznej oceny oraz kategoryzacji jednostek naukowych wymaga nowelizacji, a kryteria oceny powinny przede wszystkim premiować jakość badań naukowych.
6. Konieczne jest dokonanie przeglądu czasopism wydawanych przez polskie jednostki naukowe oraz ograniczenie wydatkowania środków na publikowanie czasopism o niewielkim potencjale powiększenia ich zasięgu oddziaływania na środowisko naukowe. Należy poddać analizie racjonalność wydatkowania środków publicznych na publikowanie prac w czasopismach o niskiej renomie działających w trybie *open access*. Należy rozważyć sformowanie pod patronatem PAN polskiej platformy wydawniczej dla publikacji naukowych obejmujących przynajmniej tytuły wydawane przez instytuty i komitety PAN.
7. Należy zreformować mechanizmy wspierające prowadzenie działań wdrożeniowych we współpracy między ośrodkami naukowymi i instytutami Sieci Łukasiewicz. Należy także dokonać przeglądu skuteczności dotychczasowej działalności tej Sieci.
8. Wskazane jest skierowanie dodatkowych środków na działania kulturotwórcze prowadzone w instytucjach naukowych oraz na styku działalności jednostek naukowych, muzeów, bibliotek, archiwów, etc. Należy uformować mechanizmy wspierania finansowego wspólnych inicjatyw tego typu instytucji.
9. Konieczne jest rozważenie przyszłości Akademii Kopernikańskiej, gdyż jej funkcja w systemie organizacji i finansowania nauki w Polsce jest niejasna. Środki wydatkowane na Akademię są nieadekwatne do zakresu jej działalności, a jej finansowanie prowadzi do uszczuplenia wspomagania innych, od wielu lat skutecznie działających instytucji naukowych.

Wyrażamy przekonanie, że konieczne jest pilne powołanie zespołów reprezentujących wszystkie dziedziny nauki, których zadaniem będzie wypracowanie szczegółowych programów reform w wyżej opisanych obszarach systemu nauki w kraju. Polska Akademia Nauk jest dobrze przygotowana do podjęcia takiej misji, mając na uwadze kompetencje członków Akademii i członków działających w Akademii komitetów naukowych i problemowych, którzy reprezentują wszystkie dziedziny wiedzy uprawiane w Polsce.

Prezes
Polskiej Akademii Nauk

Marek Konarzewski